

АНОТАЦІЯ

Лозовий І.В. Особистісні та ситуаційні чинники ставлення курсантів військового ЗВО до навчально-професійної діяльності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 19.00.07 «Вікова та педагогічна психологія» (053 – Психологічні науки). – Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2023.

У роботі представлено аналіз науково-теоретичних концепцій і підходів до вивчення проблеми ставлення до навчання курсантів військових ЗВО, визначено та описано його чинники. Визначено наукову новизну та теоретичну значущість наукової праці, які полягають у тому, що:

вперше:

– виділено, теоретично обґрунтовано та емпірично верифіковано поняття ситуаційних, особистісних та особистісно-ситуаційних (інтерактивних) факторів ставлення курсантів військових вищих навчальних закладів до навчально-професійної діяльності;

– виявлено компоненти структурної організації ситуаційних, особистісних та інтерактивних факторів ставлення курсантів до навчання, а також специфіка прояву цих компонентів у успішних та неуспішних курсантів;

– встановлені психологічні умови, за яких досягається синергія у співвідношенні внутрішніх ресурсів психіки курсанта та вимог освітнього простору військового ЗВО (сприйняття курсантами вимог з боку освітнього простору як ясних, адекватних, що дають вибір; підтримка викладачів; залучення до навчання у формі відданості їй; здатність до фізичної та психологічної самоактивації, домінування «пильного» стилю при прийнятті рішень у навчальних ситуаціях з елементами невизначеності та ризику;

- стильові особливості ставлення до навчання у курсантів військового ЗВО;

уточнено:

– комплекс методик психодіагностики параметрів та структури відносин курсантів військового вищого навчального закладу до навчально-професійної діяльності з урахуванням рівня успішності;

– уявлення про опосередкову роль диспозиційного оптимізму у прояві ситуаційних, особистісних та інтерактивних факторів щодо курсантів до навчально-професійної діяльності;

– ситуаційні, особистісні та інтерактивні психологічні предиктори ставлення курсантів до навчальної діяльності;

розширено уявлення про:

– психологічної сутності конструкту «освітній простір військового вищого навчального закладу» та специфіці орієнтування успішних та неуспішних курсантів у цьому просторі;

– критерії конструктивності ставлення до навчально-професійної діяльності у юнацькому віці;

дістали подальший розвиток:

– шляхи оптимізації ставлення курсантів військового ЗВО до навчально-професійної діяльності;

– способи та технології психологічного супроводу процесу оптимізації ставлення курсантів до навчально-професійної діяльності засобами соціально-психологічного тренінгу.

Практичне значення роботи полягає: в комплексному вивченні системи ситуаційних, особистісних і інтерактивних предикторів, які проявляються у ставленні до навчання у курсантів; в розкритті механізмів саморегуляції навчально-професійної діяльності у юнацькому віці; у виявленні умов прояву предикторів ставлення до навчання у курсантів взагалі, та у курсантів з різними рівнями академічної успішності зокрема; у розробці психодіагностичного комплексу, спрямованого на вивчення структурної організації чинників ставлення до навчання у курсантів; у побудові

регресійних рівнянь, за допомогою яких на основі вивчення чинників ставлення до навчання можна прогнозувати успішність курсантів у навчальній діяльності. Розроблена програма психолого-педагогічного супроводу може бути використана для оптимізації ставлення курсантів до навчально-професійної діяльності.

Основні положення роботи й отримані в дисертаційному дослідженні результати можуть бути використані у ході професійної підготовки та підвищення професійного рівня практичних психологів при викладанні навчальних курсів «Педагогічна психологія», «Психодіагностика», «Загальна психологія», «Військова психологія», «Психологія особистості», «Психологічне консультування».

Конструктивне ставлення курсантів до навчально-професійної діяльності зумовлене їхньою здатністю сприймати та використовувати можливості, які їм надає військовий вищий навчальний заклад. При цьому важливими є певна толерантність курсантів до деяких об'єктивних недоліків організації навчального процесу, а також здатність критично ставитися до своїх власних особистісних особливостей та недоліків, які можуть перешкоджати досягненню успіхів у навчальній роботі. Серйозною перешкодою для формування конструктивного ставлення до навчання можуть стати різні форми відчуження від навчання, а також нездатність зосередитись на майбутніх наслідках навчальної діяльності. Джерелом конструктивного ставлення до навчання є стійкі особистісні риси курсантів, особливо старанність, емоційна стабільність, відкритість новому досвіду, зрілі форми академічної саморегуляції. Різні форми імпульсивності як мотиваційного порушення можуть, навпаки, блокувати становлення позитивного ставлення до навчання у курсантів. Інтерактивними умовами розвитку конструктивного ставлення курсанта до навчання є вміння себе психологічно та фізично активувати, залучатися до навчання, а також чітко

сприймати та розуміти структуру та зміст вимог до суб'єкта навчання в освітньому просторі військового вищого навчального закладу.

Встановлено специфіку прояву ситуаційних, особистісних та інтерактивних чинників ставлення до навчання в успішних та неуспішних курсантів. Виявлено опосередковану роль диспозиційного оптимізму курсантів у прояві ситуаційних, особистісних та інтерактивних чинників у успішності курсантів.

Показано, що програма з оптимізації ставлення до навчання курсантів військового ЗВО містила три етапи – мотиваційний, основний та рефлексивний, де другий включав в себе вправи і техніки направлені на формування сумлінності, емоційної стійкості, життєстійкості, відкритості новому досвіду, а також подоланню консервативності, стимулюванню креативності, пластичності; на розвиток навчальної мотивації, зокрема внутрішніх форм академічної саморегуляції, самомотивації, активному цілепокладанню; сприяння самоконтролю та подолання імпульсивності як нестатку мотивації, формування здатності до планування, завзятості та когнітивної стабільності у навчально-професійній діяльності; розвиток психологічного капіталу студента з акцентом на формування якостей оптимізму та самоефективності. Залучення курсантів експериментальної групи до розвивальних впливів програми позначилось на зростанні показників позитивного афекту та зниження показників негативного афекту на заняттях.

Ключові слова: ставлення, ставлення до навчання курсантів військового ЗВО, емоційне ставлення до навчання, навчання, навчальна (академічна) успішність, навчально-професійна діяльність, психоемоційні стани курсантів, юнацький вік, психологічний капітал, диспозиційний оптимізм, академічна саморегуляція, самоефективність, життєстійкість, психологічне благополуччя, стресори навчальної діяльності, прийняття

рішень, прийняття до уваги майбутніх наслідків, ресурси особистості, вимоги та ресурси навчання, розвивально-корекційна програма.

SUMMARY

Lozovyi I.V. Personal and situational factors in the attitude of cadets of military higher education institutions to educational and professional activities. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of a candidate of psychological sciences (doctor of philosophy) in specialty 19.00.07 «Age and pedagogical psychology» (053 - Psychological sciences). – H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, 2023.

The work presents an analysis of scientific and theoretical concepts and approaches to the implementation of the problem of setting up cadets of the military high school, and it is described as yoga officials. The scientific novelty is assigned to the theoretical significance of scientific practice, which is similar to those who:

for the first time:

– the concepts of situational, personal and personal-situational (interactive) factors of the attitude of cadets of military higher educational institutions to educational and professional activities were identified, theoretically substantiated and empirically verified;

– the components of the structural organization of situational, personal and interactive factors of the cadets' attitude to education were identified, as well as the specifics of the manifestation of these components in successful and unsuccessful cadets;

- established psychological conditions under which synergy is achieved in the ratio of the internal resources of the cadet's psyche and the requirements of the educational space of the military higher education institution (perception by the cadets of the requirements of the educational space as clear, adequate, giving choice;

support of teachers; involvement in learning in the form of devotion to it; to physical and psychological self-activation, dominance of the "alert" style when making decisions in educational situations with elements of uncertainty and risk;

- stylistic features of the attitude to education of military college cadets; clarified:

– a complex of psychodiagnostic methods of the parameters and structure of the relationship of cadets of a military higher educational institution to educational and professional activities, taking into account the level of success;

- understanding of the mediating role of dispositional optimism in the manifestation of situational, personal and interactive factors in relation to cadets in educational and professional activities;

– situational, personal and interactive psychological predictors of cadets' attitude to educational activities;

an expanded view of:

- the psychological essence of the construct "educational space of a military higher educational institution" and the specifics of orientation of successful and unsuccessful cadets in this space;

– criteria of constructive attitude towards educational and professional activity in youth;

received further development:

– ways to optimize the attitude of military higher education cadets to educational and professional activities;

- methods and technologies of psychological support of the process of optimizing the attitude of cadets to educational and professional activities by means of social and psychological training.

The practical significance of the work is: in the comprehensive study of the system of situational, personal and interactive predictors, which are manifested in the attitude of cadets to study; in revealing the mechanisms of self-regulation of educational and professional activity in youth; in identifying the conditions for the

manifestation of predictors of attitude to study in cadets in general, and in cadets with different levels of academic success in particular; in the development of a psychodiagnostic complex aimed at studying the structural organization of the factors of attitude to education in cadets; in the construction of regression equations, with the help of which it is possible to predict the success of cadets in educational activities based on the study of factors of attitude to learning. The developed program of psychological and pedagogical support can be used to optimize the attitude of cadets to educational and professional activities. The main provisions of the work and the results obtained in the dissertation research can be used in the course of professional training and improvement of the professional level of practical psychologists when teaching educational courses "Pedagogical psychology", "Psychodiagnostics", "General psychology", "Military psychology", "Personality psychology", "Psychological counseling".

The constructive attitude of cadets to educational and professional activities is determined by their ability to perceive and use the opportunities provided by a military higher educational institution. At the same time, a certain tolerance of cadets to some objective shortcomings of the organization of the educational process, as well as the ability to be critical of their own personal characteristics and shortcomings, which can prevent success in educational work, are important. Various forms of alienation from learning, as well as the inability to focus on the future consequences of educational activities, can become a serious obstacle to the formation of a constructive attitude to learning.

The source of a constructive attitude to learning is stable personal traits of cadets, especially diligence, emotional stability, openness to new experiences, mature forms of academic self-regulation. Various forms of impulsivity as a motivational disorder can, on the contrary, block the formation of a positive attitude towards learning in cadets. Interactive conditions for the development of a cadet's constructive attitude to learning are the ability to psychologically and physically activate oneself, to be involved in learning, as well as to clearly perceive

and understand the structure and content of the requirements for the subject of learning in the educational space of a military higher educational institution. The specifics of the manifestation of situational, personal and interactive factors of the attitude to education in successful and unsuccessful cadets have been established. The mediated role of dispositional optimism of cadets in the manifestation of situational, personal and interactive factors in the success of cadets was revealed.

The program for optimizing the attitude to training of cadets of military higher education institutions included three stages - motivational, basic and reflective, where the second included exercises and techniques aimed at forming conscientiousness, emotional stability, vitality, openness to new experiences, as well as overcoming conservatism and stimulating creativity, plasticity; on the development of educational motivation, in particular internal forms of academic self-regulation, self-motivation, active goal setting; promoting self-control and overcoming impulsivity as a lack of motivation, forming the ability to plan, perseverance and cognitive stability in educational and professional activities; the development of the student's psychological capital with an emphasis on the formation of the qualities of optimism and self-efficacy. The involvement of the cadets of the experimental group in the developmental effects of the program affected the growth of indicators of positive affect and the decrease of indicators of negative affect in classes.

Keywords: attitude, attitude to training of cadets of the military higher education institution, emotional attitude to training, training, educational (academic) success, educational and professional activity, psycho-emotional states of cadets, youth, psychological capital, dispositional optimism, academic self-regulation, self-efficacy, resilience, psychological well-being, stressors of educational activity, decision-making, taking into account future consequences, personal resources, requirements and resources of education, developmental and corrective program.